

QARABAĞ MÜNAQİŞƏSİ CƏNUBİ QAFQAZDA MÜHÜM TƏHLÜKƏSİZLİK PROBLEMI KİMİ

THE KARABAKH CONFLICT AS AN IMPORTANT SECURITY ISSUE IN THE SOUTH CAUCASUS

GÜNEY KAFKASYA'DA ÖNEMLİ BİR GÜVENLİK SORUNU OLARAK KARABAĞ ÇATIŞMASI

İlhamə ÖMƏROVA

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası
“Tarix” kafedrası, omarovai@yahoo.com

ABSTRACT

It was very difficult for the newly independent Republic of Azerbaijan to formulate its national security policy, as well as to define specific security criteria and other criteria within the general security issues of the region in the 1990s. Because, on the eve of the last years of the Soviet Union, incitement of ethnic separatism in its territory and the occupation of its lands by Armenia and so on.

Issues such as foreign military intervention and national security were added to the list of problems of nation-building that Azerbaijan has just begun.

Over the past thirty years, the Republic of Azerbaijan has demonstrated a principled position to ensure its territorial integrity and national security, as well as increased the economic and military power of our country and its international political prestige.

In modern times, with the help of President Ilham Aliyev, Azerbaijan, as a key player in the South Caucasus region, is pursuing an independent foreign policy in difficult and complicated geopolitical conditions, improving its economic system and taking consistent and systematic steps to ensure regional security.

As a result of Armenia's policy of aggression, as well as its foreign policy, it has been left out of all regional projects. Recently, Yerevan's foreign policy has been failing on a regional scale. Because, Armenia has not been formed as a fool state and is completely dependent on external forces. In this regard, the geopolitical specificity of the situation in the South Caucasus stems from the fact that Armenia poses a threat to the well being, security and sovereignty of neighboring countries in this region. The geopolitical dynamics in the South Caucasus are extremely negatively affected by the Armenian-Azerbaijani conflict over Nagorno-Karabakh. However, by ending the Second Karabakh War with Victory, the Azerbaijani state restored its territorial integrity.

Keywords: National Security, South Caucasus, Azerbaijan, Tripartite Statement, Russia, Armenia, Karabakh, AGIT (OSCI)

ÖZET

1990'larda bağımsızlığını yeni kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ulusal güvenlik politikasını formüle etmesi ve bölgenin genel güvenlik sorunları içinde belirli güvenlik önlemleri ve kriterlerini belirlemek çok zordu.

Çünkü SSCB'nin dağılmasının arifesinde topraklarında etnik ayrılıkçılığın kısıktılması ve topraklarının Ermenistan tarafından işgal edilmesi vb. Azerbaycan'ın yeni başladığı milli devlet inşası sorunları listesine dışarıdan askeri müdahale ve milli güvenlik gibi konular eklendi.

Azerbaycan Cumhuriyeti, son otuz yılda, toprak bütünlüğünü ve ulusal güvenliğini sağlamanın yanı sıra ülkemizin ekonomik ve askeri gücünü ve uluslararası siyasi prestijini artırma konusunda ilkeli bir tutum sergilemiştir.

Çağdaş Dönemde, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in önderliğinde, Güney Kafkasya bölgesinde kilit bir oyuncu olarak Azerbaycan, zor ve karmaşık jeopolitik koşullarda bağımsız bir dış politika izlemekte, ekonomik sistemini geliştirmekte ve bölgesel istikrarı sağlamak için tutarlı ve sistematik adımlar atmaktadır.

Ermenistan'ın saldırganlık politikası ve dış politikası sonucunda tüm bölgesel projelerin dışında bırakılmıştır. Son zamanlarda, Erivan'ın dış politikası bölgesel ölçekte başarısız olmuştur. Çünkü Ermenistan bir devlet olarak oluşmamıştır ve tamamen dış güçlere bağımlıdır. Bu bağlamda, Güney Kafkasya'daki durumun jeopolitik özgünlüğü, Ermenistan'ın komşu ülkelerin toprak bütünlüğünü, bağımsızlığını ve egemenliğini tehdit etmesinden kaynaklanmaktadır. Güney Kafkasya'daki jeopolitik dinamikler, Karabağ konusunda Ermeni-Azerbaycan ihtilafından son derece olumsuz etkilenmektedir. Ancak Azerbaycan devleti İkinci Karabağ Savaşı'nı zaferle bitirerek toprak bütünlüğünü yeniden tesis etti.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Güvenlik, Güney Kafkasya, Azerbaycan, Üçlü Bildirge, Rusya, Ermenistan, Karabağ, AGIT

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, önceden önemli olan ve iki kutuplu uluslararası siyasi sistemin temel özelliklerinden biri olan hızlı silahlanma ve küresel ideolojik mücadele önemini yitirdi. Ancak, önemli küresel güvenlik sorunları tam olarak ele alınmamıştır.

Geçen yüzyılın sonlarına doğru uluslararası siyasi sistemdeki temel değişiklikler, mantıksal olarak iki kutuplu çatışmayı tamamladı. Ancak, bu değişiklikler bölgesel düzeyde bir dizi önemli sorunu çözmedi. Dünya güçlerinin oranlarındaki değişiklikler, bölgelerdeki önceki güç dengesini temelden alt üst etti. Ancak, önceki dönemlerden farklı olarak, bölgesel güçlerin merkezi güçlere bağımlılığı tek taraflıdan karşılıklı bağımlı hale dönüşmüştür.

Sovyet zamanlarında, Moskova, tek taraflı avantajını ve karşılıklı bağımlılığını güçlendirmek için, herhangi bir ürünün bir müttefik cumhuriyette, yarı mamul ürünleri başka bir cumhuriyette ve nihai üretimi üçüncü bir müttefik birimde üretmek için hammadde üretti. Böylece, dünyanın en büyük ülkesinin 15 küçük cumhuriyete bölünmesiyle birlikte, Sovyet sonrası alandaki ekonomik alanlar eksik kaldı. Ayrıca, bağımsızlığına yeni kavuşan topraklarda irili ufaklı yaklaşık yüz yeni çatışma yatağının ortaya çıkması, devletler arasındaki işbirliğini engelledi. Aynı zamanda, bu çatışma yatakları, devletlerin kendi ulusal güvenlik politikalarını oluşturmalarını ve bölgenin genel güvenlik sistemi için güvenlik önlemleri ve kriterleri tanımlamalarını zorlaştırdı.

Bölgesel devletlerarası çatışmanın yataklarından biri olan Dağlık Karabağ konusunda Ermeni-Azerbaycan çatışması bir süre uluslararası toplumun dikkatini çekmedi. SSCB'nin çöküşüyle ilgilenen devletler, bu süreci hızlandırmanın temel nedenlerinden biri olarak, sorunu ortadan kaldırmak için başlangıçta ciddi bir çaba göstermediler. Azerbaycan ise ulusal güvenliğine yönelik dış tehditlerle hiçbir zaman uzlaşmamış ve bu konuyu her zaman dünya kamuoyunun dikkatine sunmuş ve işgalci güçle müzakereleri sürdürmüştür. Karabağ sorununun tamamen çözümlene kadar her zaman gündemde olması Azerbaycan için çok önemliydi.

Azerbaycan ilk yıllardan itibaren, sürdürülebilir kalkınmasını sağlayarak ulusal güvenliğin temel sorunlarını çözmesi gerektiğini anladı, çünkü tek taraflı faaliyeti sadece ulus inşası sorunlarına değil, aynı zamanda dış engeller ve ulusal güvenlik sorunlarına da katkıda bulunabilir. Azerbaycan Cumhuriyeti, devlet bağımsızlığının ilanından hemen sonra, dünya medeniyetinin kalıcı değerlerine - demokrasi, kişisel özgürlük ve hukukun üstünlüğüne bağlılığı temelinde devlet bağımsızlığını ilan etti. Bu değerlere uygun olarak, Azerbaycan'ın dış politikası tüm ülkelerle eşit ve karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler kurmaya odaklanmalıdır.

2. AZERBAYCAN'IN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ ÜZERİNDEKİ KONUMU

Bugün, Kafkasya jeopolitik bölgesi, donmuş çatışmaların ilişkilerin kalıcı etkisine dayandığı kendi güvenlik sistemine sahiptir. Azerbaycan Cumhuriyeti de böyle bir jeopolitik bölgesel sistemin bir unsurudur ve ulusal güvenliği bu sistem tarafından belirlenir. Azerbaycan'ın jeopolitik ortamdaki olumsuz olaylar, ayrılıkçılık, çatışmalar, ülkeler arasındaki birlik ve dayanışma konusundaki tutumu, genellikle bölgesel güvenlik sisteminin ilkeleri ile düzenlenmektedir.

2003 yılında Washington'da Doğu-Batı Koridoru konulu uluslararası bir konferansta konuşan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, mevcut durumu değerlendirdi ve zor bir siyasi ve ekonomik durum yaratan Kafkasya'daki çatışmaların varlığının istikrar hakkında konuşmaya izin vermediğinden üzüntü duydu. "Bu nedenle Azerbaycan'da yeni bir petrol stratejisi uyguluyoruz... Ülkemizde istikrarı güçlendirmeye ve ayrıca ihtilafın çözümü için belirli fırsatlar yaratmaya çalışıyoruz." Cumhurbaşkanı H. Aliyev [Əliyev: 2003]

Karabağ sorunu, Güney Kafkasya'nın iki devleti olan Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki mevcut ilişkilerde kilit bir nokta ve temel güvenlik çıkarlarının yoğunlaştığı bir tür merkez üssüdür. Bu toprakların maddi ve kaynak bakımından mülkiyeti, Azerbaycan ve Ermenistan'ın ulusal güvenliğinin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Ancak Azerbaycan Cumhuriyeti, çeşitli uluslararası konferans ve etkinliklerde Ermenistan'ın toprak bütünlüğüne yönelik saldırı politikasını - "Karabağ'ın gerçeklerini" her zaman ayrıntılı olarak dile getirmiştir.

Kafkasya'da yaklaşık 3,5 milyonluk bir etnik potansiyele sahip olan Ermenistan, dört komşu devletten üçüne karşı toprak iddiasında bulunuyor. Azerbaycan'a karşı toprak iddiaları Dağlık Karabağ ile sınırlı değil. Tarihsel olarak, Azerbaycanlıların hakim olduğu Nahçıvan, Ermeni toplumunun çoğunluğu tarafından sözde "Tarihi Ermenistan"ın toprakları olarak kabul edildi. Ayrıca 1920'lerde Zengezur koridorunun Ermenistan'a devri sırasında da birleşme meselesi ve 1980'lerin sonlarında Dağlık Karabağ öncesi mevcut toprak iddiaları gündeme geldi. [Джаннатхан Эйвазов: 2004,182]

3 Eylül 2010'da Bakü'de düzenlenen Rusya-Azerbaycan görüşmelerinin sonuçları hakkında düzenlediği ortak basın toplantısında Azerbaycan'ın resmi tutumunu açıklayan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, topraklarımızın işgal altında olduğunu, Azerbaycanlıların Ermeniler tarafından etnik temizlik politikasına maruz bırakıldığını söyledi ve yüzbinlerce Azerbaycanlının Dağlık Karabağ'dan ve yedi çevre bölgeden sürülmesini şiddetle kınadı. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, ihtilafın çözümünde uluslararası hukukun norm ve ilkelerini temel alarak, BM Güvenlik Konseyi kararları, AGİT ve Lizbon zirvesi başta olmak üzere işgalci güçlerin Azerbaycan topraklarından çekilmesini talep eden uluslararası kuruluşlara ihtiyaç olduğunu vurguladı. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev [Əliyev: 2010] Bu görüşler, Rusya, Azerbaycan ve Ermenistan cumhurbaşkanları tarafından Moskova'da imzalanan ortak bir bildiriye yansıtılıyor.

Bugün Azerbaycan bölgede hem iç hem de dış dengeli bir politika geliştiriyor, ekonomik sistemini iyileştiriyor, bölgesel güvenliği sağlamak için sürdürülebilir ve sistematik adımlar atıyor. Siyaset bilimci E. Amadov'a göre, "Azerbaycan devletinin uyguladığı enerji projeleri, bölgesel entegrasyona hizmet eden işbirliği formatları Güney Kafkasya'da istikrarın sağlanmasında önemli rol oynuyor.

Aynı zamanda Azerbaycan, dünyadaki barış inşa sürecine aktif olarak katılmakta, etkili öneriler ve girişimlerde bulunmakta ve pratik faaliyetleriyle barış ve güvenliğin güçlendirilmesine değerli katkılarda bulunmaktadır". [Əhmedov: 2019]

Yaklaşık 30 yıldır Dağlık Karabağ sorununun çözümünde ilkelik duruşun yanı sıra ülkemizin ekonomik ve askeri gücünün artması ve uluslararası siyasi prestiji, işgalci Ermenistan'ı çaresiz bir duruma sokmuştur. Çatışma çerçevesinde, Azerbaycan'ın dış politikası ve diplomatik faaliyeti, ülkenin toprak bütünlüğünü geri kazanmayı ve anavatanlarından kovulan insanların tarihi anavatanlarına dönüşünü sağlamayı amaçlamaktadır. Devletin toprak bütünlüğünün restorasyonu, ülkenin ulusal çıkarları gibi önemli faktörlere dayanmaktadır.

Ermenistan'ın ekonomisi serbest kalkınma programı olmadığı için dışa bağımlıdır ve bu durum Avrasya Ekonomik Birliği'ne (AEB) katıldıktan sonra da devam etmektedir. Azerbaycan'a yönelik saldırganlık politikası, onu bölgesel projelerden mahrum bırakmıştır. Bölgede Gürcistan ile stratejik bir ortağın olmaması onu güvensiz kılıyor. Bağımsız bir politikanın olmaması, en yakın müttefiki olan Rusya'nın stratejik bir ittifak kurmasını imkansız kılıyor. Tahran ile birçok konuda işbirliği yapmasına rağmen İran, Azerbaycan ve Türkiye faktörlerini geride bırakarak Erivan için gerçek bir stratejik ortak olamaz. Bu, Erivan'ın dış politikasının bölgesel ölçekte başarısız olduğunu gösteriyor. Ermenistan'ın Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne, bağımsızlığına ve bölgedeki egemenliğine yönelik tehdidi savaş tehdidi oluşturmaya devam etti ve Azerbaycan, Ermenistan'ın saldırganlığına Nisan 2016 savaşı [Cənubi Qafqazda: 2016]ve 44 günlük Karabağ savaşı ile meşru müdafa hakkını kullanarak yanıt verdi.

3. İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI

Nisan 2016'daki çatışmaların ardından 5 Mayıs 2016'da taraflar ateşkesin sağlanması için Rusya'nın arabuluculuğu konusunda anlaşmaya vardı. Başkanlar konuyla ilgili bir araya geliyorlar: 16 Mayıs'ta ABD'nin inisiyatifiyle Viyana'da ve 20 Haziran'da inisiyatifle ve Putin'in katılımıyla St. Petersburg'da. [Kerry: 2016]

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry 29 Eylül'de yaptığı konuşmada, "Ermeni-Azerbaycan Dağlık Karabağ sorununun bugün çözülmesi mümkün değil çünkü iki ülkenin liderleri buna hazır değil" John Kerry [Kerry: 2016] dedi. Bu tek taraflı görüş, Azerbaycan'da hem resmi çevrelerden hem de sivil toplumdan muhalefetle karşılanmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İdaresi Dış İlişkiler Dairesi eski başkanı N. Memmedov, Amerika Birleşik Devletleri'nin topraklarımızı kurtarmak için dört BM kararına oy verdiğini, bir dizi uluslararası örgütün kararlar kabul ettiğini ve bu karara şiddetle karşı çıktı. Minsk Grubu'nun üç eş başkanının başkanlarının statükoda değişiklik çağrısında bulduklarını, ancak Kerry'nin asılsız açıklamasını gerekli önlemleri almadıklarını öne sürerek kabul etmediklerini vurguladı. Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ çevresindeki yedi bölgesinin kurtarılmasına ilişkin tutum. N. Memmedov [Məmmədov: 2016]

Cumhurbaşkanı Aliyev, Rossiya Segodnya Uluslararası Haber Ajansı'nın Genel Müdürü Dmitry Kiselyov ile yaptığı röportajda, ifadeyi "diplomatik bir dava" olarak nitelendirerek sert bir şekilde eleştirdi. Bu tür açıklamaların çözülmemiş çatışmada kilit rol oynadığını kaydetti: "Temel sebep, uluslararası kuruluşların karar ve kararlarının uygulanmaması, saldırgan ülke üzerinde baskı bulunmaması ve hatta tam tersi, Ermeni-Azerbaycan Dağlık Karabağ ihtilafının çözümü, çoğu zaman saldırganı kilit bir dış politika önceliği olarak destekleme politikasıdır." [Azərbaycan Respublikası, 2017:90; Əliyev:2016]

Görüşme sırasında Cumhurbaşkanı, Dağlık Karabağ bölgesinin gelecekteki statüsüne ilişkin görüşlerini paylaşarak, toprak bütünlüğümüzün tartışma konusu olmadığını ve Dağlık Karabağ'a bağımsızlık verilmesinin imkansızlığını ve kesin bir taviz olmadığını kaydetti: "Dağlık Karabağ halkının güvenliğinin sağlanması, Azerbaycan tarafından yatırım projelerinin uygulanması, eski Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi dışındaki toprakların kurtarılması koşuluyla iki halk arasında barışçıl etkileşim - çatışmanın çözümünü böyle görüyoruz..."

Bizim konumuz, insanların nerede yaşarlarsa orada yaşamaları gerektiğidir. Çünkü orada uzun süredir yaşıyorlar - Ermeni nüfusu 200 yıl ve Azerbaycan nüfusu çok eski... Dağlık Karabağ'ın Ermeni nüfusu orada yaşasın, buna karşı değiliz... Barış istiyoruz. bölgede ve konumumuz oldukça yapıcı. Ama biz topraklarımızı istiyoruz. Ermenistan barış istiyor ama diğer toprakları geri vermek istemiyor. Fark bu." [Azərbaycan Respublikası, 2017:90; Əliyev:2016]

Ermenistan'ın eski liderliği Nisan 2016'daki çatışmalardan çok ciddi bir "ders" aldı, yani bir savaş durumunda Azerbaycan'ın neler yapabileceğini anladı ve bu nedenle iktidarı acemi N. Paşinyan'a devretti. neredeyse direnişsiz siyasette. Soros'un da desteğiyle iktidarı "kolaylıkla" ele geçiren yeni başbakan N. Paşinyan'ın attığı ilk adımlardan biri, Dağlık Karabağ sorununun çözümü için "Madrid Prensipleri"nden vazgeçmek oldu. Çatışmayı çözerek değil, yeni topraklar işgal ederek statükoyu sürdürmeye karar veren N.Paşinyan hükümeti, İkinci Karabağ Savaşı'nın ana başlatıcısı ve nedenidir.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, 3 Ekim 2019'da Soçi'de düzenlenen Valday Uluslararası Tartışma Kulübü'nün 16. yıllık toplantısının genel kurul toplantısında, topraklarımızın Ermeniler tarafından işgaline dikkat çekerek, tarihi gerçeklere dayanan "Ermenistan'ın asılsız toprak iddialarını" ortaya koydu. [Əhmədov, 2021: 2] Ona göre Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararların uygulanmaması, örgütün etkinliği hakkında birçok soruyu gündeme getiriyor. Ermenistan'ın müzakere sürecindeki yapıcı olmayan tutumu, sorunun çözümünün suni olarak uzatılmayacağı anlamına geliyor. Ermeni liderliği tarafından sıklıkla dile getirilen görüşlerin bir kısmı, özellikle de Ermenice "Dağlık Karabağ halkı" ifadesi yoktur ve yanlıştır. "Dağlık Karabağ halkı" kavramı yoktur. Dağlık Karabağ'ın bir nüfusu var ve çatışmadan önce eşit haklara sahip Azerbaycan ve Ermeni halklarından oluşuyordu. Ahmedov E. [Əhmədov, 2021: 2]

Ermenistan'ın son eylemleri ve açıklamaları, mevcut müzakere formatını açıkça ihlal etmekte ve barış sürecine ilişkin gerçek beklentileri baltalamaktadır. Selefleri gibi o da Azerbaycan'ın gücünü yanlış değerlendirdi ve kışkırtıcı konuşmalarıyla sorunu çözmeyi değil, zaman kazanmayı ve statükoyu değiştirmemeyi hesapladı. R. Paşinyan [Paşinyan: 2019]

27 Eylül 2020'de Ermeni silahlı kuvvetleri Azerbaycan'a karşı başka bir saldırı başlattı ve temas hattı boyunca mevzilere, büyük kalibreli silahlara, havanlara ve çeşitli kalibrelerde toplara ateş açtı. Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri, Ermenistan'ın daha fazla askeri saldırısını önlemek ve sivillerin güvenliğini sağlamak için meşru müdafaa hakkı çerçevesinde ve uluslararası insancıl hukuka tam uyum içinde karşı saldırı ve misilleme önlemleri aldı. temas hattına yakın yaşamak. [Təhlükəsizlik Şurasının iclası:2020; 2020; XIN: 2020]

Azerbaycan'ın 44 günlük Vatanseverlik Savaşı'ndaki parlak zaferinde bilgi mücadelesinin rolü de büyüktür. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, dünyanın önde gelen haber ajansları ve televizyon kanallarıyla yaptığı çok sayıda röportajda, sorulara doğru, mantıklı, gerçeğe dayalı cevaplarla Dağlık Karabağ sorunu hakkındaki gerçekleri dünya kamuoyuna aktardı. Böylece düşmanın ve yandaşlarının ülkemiz hakkında yaydığı taraflı bilgileri yalanladı, işgalcinin tüm maceralarını ve karalama kampanyalarını kararlılıkla engelledi, halkımızın uluslararası hukukunun norm ve ilkelerini, bilinen BM Güvenlik Konseyi kararları temelinde adil bir savaş yürüttüğünü söyledi.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in medyanın Ermenistan'ın tutumunu savunan çağrılarına olumlu yanıt vermesi ve sorularını yanıtlaması da dikkat çekiciydi. O zaman, devlet başkanı, kısıtlama, öngörü ve siyasi profesyonellik ile Azerbaycan'ın haklı konumunu öyle bir haklı çıkardı ki, bundan sonra Ermeni lobisinin çıkarlarına hizmet eden gazeteci ek sorular sormadı. Azerbaycan Cumhurbaşkanı bu soruların her birine aşırı itidal ve soğukkanlılıkla cevap verdi, meselenin özünü sabırla açıkladı, gerekli belgelere ve tarihi gerçeklere dayanarak kendi konumunu ve söylediklerinin doğruluğunu kanıtladı.

İmzalanan anlaşmaya göre, 10 Kasım'da Bakü saatiyle 00:00'dan itibaren Dağlık Karabağ çatışma bölgesinde ateşkes ve askeri operasyonların tamamlanması, Ermeni kuvvetlerinin Dağlık Karabağ çevresindeki Ermeni kontrolündeki Azerbaycan topraklarından Ağdam, Kelbecer ve Laçın'dan 1 Aralık'a kadar çekilmesi ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile Azerbaycan'ın batı bölgelerini birbirine bağlayan yeni ulaşım iletişimlerinin inşasının ilan edildi. [Əhmədov: 2021]

Azerbaycan Ordusu tarafından kurtarılan topraklarda Ermeniler, geride harabeler ve çevre felaketi bıraktılar. Ermenistan'ın onlarca yıldır işgal ettiği toprakları sadece Azerbaycan'ın değil, uluslararası toplumun da kontrolünün dışında tutarak, burada uluslararası sözleşmelere aykırı yasadışı faaliyetle doğal kaynakların yağmalanmasına, su kaynaklarının kirletilmesine, flora ve faunanın yok edilmesine uğraşarak bölgeni, suçlular için hem bir harabe hem de bir sığınak haline getirdi. [files.preslib.az/8:2020]

ADA Üniversitesi'nde düzenlenen bir konferansta konuşan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, "Ermenistan'daki rejim, yabancıların Azerbaycanlılara yönelik tahribatı ve nefreti görmesini istemedi. Çünkü bu tahribat ve yıkıntılar Birinci Karabağ Savaşı'ndan sonra yapılmıştır. Çünkü savaş sırasında sivil köyleri yok etmek imkansızdır. Azerbaycan kültürünün mirasını, bu toprakları hafızamızdan silmek, bu toprakların kökenini değiştirmek için bilerek yaptılar. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev [Əliyev: 2021]

1 Aralık 2020'de ulusa hitaben yaptığı konuşmada o, Ermenistan'ın işgal altındaki toprakları vahşice sömürdüğü gerçeğine dikkat çekerek Ermenistan'ın yılda toplam tahıl üretiminin 190.000 ton olduğunu ve onun 90.000 tonunun işgal altındaki topraklarda tahıl hasat ettiğini, topraklarımızın yasa dışı sömürüldüğünü söyledi: "...Şimdi gıda güvenliklerini nasıl sağlayacaklar? Büyük üzüm bağları vardı. Ağdam, Fuzuli ve Cebrayıl mahallelerine giderken birçok bağımızın yıkıldığını ve eski çardakların kaldığını gördüm. Ancak birçok yerde üzüm bağları korunur. Onu kullandı, suyumuzu kullandı, elektrik üretti... Laçın bölgesinde geniş ormanlık alanlarımız var - 22.000 hektar orman alanı. Bu bizim büyük zenginliğimiz. Kelbecer bölgesinde 24.000 hektar orman bulunmaktadır. Zengilan ve Kubadlı ilçelerinde 12.000 hektar, kurtarılmış Hadrut ilçesi ve Hocavend ilçesinin bir bölümünde geniş ormanlık alanlar var. Ormanlar gezegenimizin akciğerleridir. Nefret edilen vahşi düşman 30 yıldır ormanlarımızı kesti, yağmaladı ve yaktı. Ancak, ormanlık alanlarımızın çoğu bozulmadan kaldı, çünkü düşman uzak dağ sıralarında bulunan bu ormanlara tırmanamadı. Elbette, kesilen ağaçlar da dahil olmak üzere yıkılan ve yıkılan altyapının restorasyonu da gündemde olacak". İ. Əliyev [Əliyev: 2020]

3. SAVAŞ ÇÖZÜMÜNDE DEVLETLERİN KONUMU

Savaşın sonu soru şu: Taraflar neden barışı korumayı kabul ettiler, yeniden savaş riski var mıydı? Arayık Harutyunyan, Harutyunyan, stratejik öneme sahip Şuşa kentinin ele geçirilmesinden sonra, savaşın Hankendi çevresinde gerçekleştiğini söyledi ve savaşın devam etmesi halinde Azerbaycan'ın birkaç gün içinde tanınmayan tüm "cumhuriyet"i ele geçireceğini kabul etti. [Harutyunyan: 2020]

Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyansa, anlaşmayı Ermeni ordusunun ısrarı üzerine imzaladığını söyledi. [Paşinyan: 2020]

AGİT Minsk Grubu'nun eski ABD eş başkanı James Warlick BBC'ye şunları söyledi: "Azerbaycanlılar savaş alanındaki başarılarından ilham alıyorlar. Barışın korunacağını umuyoruz. Olası bir misillemeyi önlemek için barış güçlerine ihtiyaç var. James Warlick [Warlick : 2020]

Siyasetçi Lukyanov'a göre, "Rusya, Azerbaycan'ın ilerlemesiyle ilgilenmiyor. Stepanakert'in (Khankeendi) ele geçirilmesi insani bir felakete neden olabilir. Sonuç olarak Rusya, durumdan dilediği gibi çıkmayı başardı". ...Her ikisiyle de ilişkiler sürdürüldü. Rusya'nın askeri varlığı güçlendi. Ermenistan'ın Rusya'ya bağımlılığı arttı. Azerbaycan, statükonun Rusya tarafından onaylanmasından memnun." [Lukyanov: 2020].

Rus askeri uzmanı Igor Korotchenko, Ermenilerin Karabağ'a dönmek için artan arzuları hakkında şunları yazdı: “Zaten yeni bir jeopolitik gerçeklikte yaşıyoruz. Bu nedenle bugün bütün bu çok amaçlı Ermeni oyunları kimseyi etkilemiyor ve bu girişimler sonuç vermeyecek. Ermenistan, uluslararası kabul görmüş sınırları içinde yaşamak zorunda kalacak. Bugün onun için tek alternatif bu. Başkalarının topraklarına bakma işi bitti! Karabağ Azerbaycan'dır! Karabağ bölgesinde yaşayan Ermeniler, Azerbaycan dilini öğrenmeye başlamalı ve kendilerini Azerbaycan pasaportu almaya hazırlamalıdır.”[Salayev: 2021]

4. SONUÇ

İkinci Karabağ Savaşı'nı zaferle bitiren Azerbaycan devleti, toprak bütünlüğünü yeniden tesis etti. Büyük Vatanseverlik Savaşı'ndaki zaferin ardından Azerbaycan yeni bir tarihi aşamaya girdi. Azerbaycan devletinin yeni aşamada yaptığı çalışmalar, ileri sürülen stratejik girişimler bölgedeki tüm halkların ve devletlerin çıkarıdır ve önemli siyasi ve ekonomik getiriler vaat etmektedir. Eşsiz ve evrensel işbirliği olanakları, bölgesel güvenlik bağlamında oluşturulacak işbirliği platformu, Asya'dan Avrupa'ya uzanan geniş bir coğrafyada refah ve kalkınma vaat ediyor. Aynı zamanda Azerbaycan, geçen yıl 10 Kasım'da imzalanan üçlü açıklamanın yükümlülüklerinin tam olarak yerine getirilmesi, bir barış anlaşmasının imzalanması ve bölgedeki ulaşım ve iletişim hatlarının restorasyonu konusunda kesin ve net bir tutum sergiliyor. Bu pozisyon aynı zamanda ülkemizin bölgenin gelecekteki gelişimi için net bir stratejik vizyona sahip olduğunu göstermektedir. Azerbaycan devletinin bu aşamada attığı adımlar, tarihi zaferimizi pekiştirmek, ülkemizin diplomasi alanındaki konumunu güçlendirmek açısından oldukça önemlidir.

EDEBİYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Vaşinqtonda «Sərq-Qərb dəhlizi reallıqdır» mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq konfransda nitqi//Vaşinqton, ABŞ, 27 fevral 2003, Diplomatiya Aləmi, № 2 Yanvar-Mart 2003, s. 30
2. Cabbarlı, H.(2013). Dağlıq Qarabağ probleminin həll edilməsində Türkiyənin rolu. 14.03.2013 <http://newtimes.az/az/conflicts/1474>
3. Cənubi Qafqazda regional və milli təhlükəsizlik: real təhdidlər kontekstində.(2016) <http://newtimes.az/az/organisations/4609> 28 iyun 2016
4. Əhmədov, E.(2021). Qarabağ zəfərini şərtləndirən amillər: Diplomatik uğurlar. Xalq qəzeti, 26 Sentyabr 2021 <https://xalqqazeti.com/az/news/85994>
5. Mustafayev, N. (2021). 2020-nin zəfərini 220 il gözlədik. Xalq qəzeti. 2021.- 17 yanvar. <https://xalqqazeti.com/az/news/68148>
6. Məmmədov, N.(2016). Con Kerrinin bəyanatı təəssüf doğurur. 7 oktyabr 2016-cı il/ - <http://az.trend.az/azerbaijan/politics/2669468.html>
7. Salayev, N. (2021).Qarabağ erməniləri arasında Azərbaycan vətəndaşı olmaq istəyənlərin sayı sürətlə artır <https://www.baki-xeber.com/siyaset/127027.html>
8. Ekoloji terror (http://files.preslib.az/projects/azereco/az/eco_m2_8.pdf)
9. Ermənistandakı rejim istəmərdi ki, xaricilər viranəlikləri görsünlər - Prezident (<http://abc.az/ru/news/71089>) 13.04.2021
10. Əliyev İlham “Sputnik” Beynəlxalq İnformasiya Agentliyinin suallarını cavablandırıb. /17 oktyabr 2016-cı il/. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi internet sahifəsi: <http://president.az/articles/21409>
11. Qarabağda sülhlə bağlı 7 sual. Bundan qazanan kimdir və sonra nə olacaq? <https://www.bbc.com/azeri/region-54878142> 13 noyabr 2020
12. Əhmədov, E. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın xarici siyasətinin milli maraqlara söykəndiyini bir daha bəyan etdi. <https://ikisahil.az/post/elchin-ehmedov-prezident-ilham-eliyev-azerbaycanin-xarici-siyasetinin-milli-maraqlara-soykendiyini-bir-daha-beyan-etdi> 10 aprel 2019

13. Paşinyan Dağlıq Qarabağın Ermənistana "aid olduğunu" ilk dəfə bəyan edib - BBC News <https://www.bbc.com/azeri/region-49253151>
14. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ermənistan Respublikasının Baş naziri və Rusiya Federasiyasının Prezidentinin Bəyanatı, No:406/20, <https://mfa.gov.az/az/news/7026/view>
15. Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin bəyanatı No:272/20, <https://mfa.gov.az/az/news/no27220-statement-of-the-ministry-of-foreign-affairs-of-the-republic-of-azerbaijan-enru>
16. Эйвазов, Д. (2004). Безопасность Кавказа и стабильность развития Азербайджанской Республики. Баку, Нурлан.
17. Пресс-конференции по итогам российско-азербайджанских переговоров 3 сентября 2010 г. в Баку <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/8824>
18. Remarks John Kerry Secretary of State at the Atlantic and Aspen Institute. Harman Center of Arts, Washington, DC, 29 September 2016. The official website of US State Department. Available at: <https://www.state.gov/secretary/remarks/2016/09/262581.htm>
19. Əliyev, İ. (2016). İlham Əliyev “Sputnik” Beynəlxalq İnformasiya Agentliyinin suallarını cavablandırıb. /17 oktyabr 2016-cı il/. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi internet səhifəsi: <http://president.az/articles/21409>
20. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin əsas istiqamətləri (1991-2016) /məqalələr toplusu/. (2017) Bakı: “Poliart” MMC
21. İlham Əliyevin sədrliyi ilə Təhlükəsizlik Şurasının iclası keçirilib (2020). <https://president.az/articles/40969>